

GRENSEVILT 2

– forvaltningssamarbeid
og effekter av vindkraft

Foto: Barbara Zimmermann

GRENSEVILT 2 er et direkte resultat av det pågående Interreg Sverige-Norge prosjektet GRENSEVILT (2017-2021). I begge land har ny kunnskap og ressursgruppens arbeid ført til et ønske fra forvaltningen, grunneiere og interesseorganisasjoner om en konkretisering av samarbeidet samt økt kunnskapsinnhenting som grunnlag for samarbeidet.

TEKST: CAMILLA WIKENROS¹, BARBARA ZIMMERMANN², ANE ERIKSEN², MARIA FALKEVIK³, PIA KNØSEN LUND⁴, ØIVIND LØKEN⁵, JONAS NORDSTRÖM⁶, JENS PERSSON¹, HÅKAN SAND¹, PETTER WABAKKEN²

¹Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen for ekologi, Grimsö Forskningsstation, 730 91 Riddarhyttan

²Høgskolen i Innlandet, Fakultet for anvendt økologi, landbruksfag og bioteknologi, Campus Evenstad, 2480 Koppang

³Länsstyrelsen i Värmlands län, Växnäsgratan 5, 651 86 Karlstad

⁴Landbrukskontoret for Våler og Åsnes, Vålgutua 251, 2436 Våler i Solør

⁵Trysil Kommune, Storvegen 5, 2420 Trysil

⁶Länsstyrelsen i Dalarnas län, Åsgatan 38, 791 84 Falun

Indre Skandinavia kjennetegnes av et sammenhengende barskogområde med store viltbestander og kulturarven i regionen preges av skogbruk og jakt. Til tross for at naturressursene er grenseoverskridende, forvaltes og utnyttes de ulikt på hver side av administrative grenser. Det fører til interessekonflikter og ugunstig forvaltning som har mangler med hensyn til dyrenes økologi. Vindkraftutbygging har akselerert i Indre Skandinavias barskogområder, uten at man er klar over konsekvensene for viltbestander generelt og på tvers av forvaltningsregioner spesielt. Det er med andre ord et stort behov for forvaltningsrelevant kunnskap som tilrettelegger for og forbedrer grenseoverskridende samarbeid.

Det toårige prosjektet GRENSEVILT 2 pågår til utgangen av september 2022 og har støtte fra Interreg Sverige-Norge og Innlandet fylkeskommune i Norge. Det overordnede målet med prosjektet er å øke samordningen av viltforvaltning på tvers av riksgrensen og i områder som er under press fra menneskelige inngrep. Prosjektet har følgende delmål: 1) å forstå forvaltningsmessige og biologiske forutsetninger for å oppnå et bedre forvaltningssamarbeid og 2) å forstå effekter av vindkraftutbygging på vilt og jakt. Arbeidet er delt inn i ulike deler hvor oppbygging av et forskningsbasert, forvaltningsrelevant kunnskapsgrunnlag og nettverks- og kommunikasjonsarbeid er de to hoveddelene (Figur 1).

Studieområde

Prosjektets studieområde er de østlige delene av Innlandet fylke, samt Dalarna og Värmlands län (Figur 2). Mye av feltarbeidet vil skje i nordre Finnskog, i området der GRENSEVILT har framskaffet data fra GPS-merkede elger, jerver og ulver. Rett ved grensen på norsk side ligger Kjølberget vindkraftverk som var under bygging i 2019-2020 og kommer i full drift i 2021 (gule vindturbiner ved landegrensen i Figur 2). I tillegg vil GPS-data fra jerver og ulver merket i søndre Dalarna inngå. Ved nymarkeringer av jerv, ulv og elg vil vi konsentrere innsatsen til områder med vindturbiner i begge land.

Grensesprengende elgforvaltning

Elgen fordeler seg ikke jevnt i landskapet, men konsentrerer seg i mer snøfattige strøk om vinteren. Den ujevne fordelingen av elg gir en skjev fordeling av beiteskader og jaktinntekter for rettighetshaverne. Forvaltningsområder for elg burde derfor helst omfatte både vinter- og sommerområdene i en trekkende elgbestand, for at rettighetshaverne kan samarbeide bedre om felles mål i elgforvaltningen.

Ulven er kompliserende i de romlige utfordringene i elgforvaltningen. Elg er ulvens viktigste byttedyr, og ulvens uttak kan lokalt og regionalt også bidra til en ujevn fordeling av jaktuttaket. Ulverevir er store og samsvarer vanligvis ikke med

FIGUR 1. Strukturen til prosjektet GRENSEVILT 2. De ulike delene skal sammen bidra til å nå prosjektets overordnede mål.

de eksisterende elgforvaltningsområdene. Enda en kilde til dødelighet for elg er veier med stor trafikk, og denne risikoen fordeler seg også ulikt i landskapet. I tillegg til disse økologiske komponentene er det også kulturelle og næringsmessige ulikheter mellom rettighetshavere, med ulike verdier og målsetninger for egen eiendomsutvikling.

Foto: Giorgia Ausilio

Forutsetninger for adaptiv forvaltning

Lokaltilpasset forvaltning tar utgangspunkt i at medvirkning av ulike aktører og interesser i forvaltningen er av stor verdi. Det innebærer for eksempel at både vitenskapelig og lokal, erfaringsbasert kunnskap kommer til anvendelse. I GRENSEVILT 2 kommer ny kunnskap fra prosjektet, tidligere tilgjengelig kunnskap og erfaringer fra elgforvaltningen i grenseområder til å bli samlet i en lokaltilpasset forvaltningsmodell i form av digitale kart. Utarbeidelsen vil skje i samarbeid med ressursgruppen og de eksisterende elgforvaltningsstrukturene ved hjelp av en profesjonell prosessleder. Prosjektets ressursgruppe består av norske og svenske representanter fra viltforvaltningen på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, forskningen, og skog-, jakt-, landbruk- og verneinteresser.

Ressursgruppen kommer til å arbeide med ulike modeller for elgforvaltningsområder som krysser lande- eller länsgrenser, og teste modellene ved hjelp av scenariediskusjoner. Hva betyr en gitt modell for ulike rettighetshavere/brukere? Hvilken kunnskap er viktig fra

lokale erfaringer? Hvorfor forvaltes det som man gjør og hva kreves for å kunne endre eksisterende forvaltningsstrategier for bedre måloppnåelse?

Økologiske forutsetninger

Dynamikken i en elgbestand bestemmes av hvor mange kalver som blir født hvert år, hvor mange elger som dør, og elgenes vandringer. I GRENSEVILT 2 skal vi kartlegge elgens risikolandskap (geografisk fordeling av skutte, ulvedrepte og trafikkdøde elger). For kalveoverlevelsen vil vi overvåke elgkyrne som ble merket med GPS-sendere i GRENSEVILT. Overvåkingen vil foregå tre ganger i løpet av et elg-år: i kalvingstiden, før jaktstart, og på sen vinteren før ku og kalv skiller lag.

Elgens mattilgang i kombinasjon med elgtetthet er avgjørende for beiteskadene forårsaket av elg. Beiteskadene oppstår i all hovedsak om vinteren, når elgen som kvisteter forsyner seg av unge furutrær. I GRENSEVILT 2 ønsker vi å utvikle en metode basert på fjernmåling som gjør det effektivt å måle mattilgangen over større arealer.

Metodiske utfordringer

Forvaltningssamarbeid på tvers av administrative grenser krever et felles kunnskapsgrunnlag og sammenlignbare overvåkingsmetoder. Det finnes flere kartløsninger i form av åpne GIS-applikasjoner i regionen. Fordi disse eies og driftes av ulike administrative enheter, er de begrenset til administrative områder og tema. Så langt finnes ikke noe grenseoverskridende kartløsning med den informasjon som er nødvendig for en adaptiv viltforvaltning over større regioner. En grenseoverskridende kartløsning kan inneholde elgforvaltningsområder som kan kobles opp mot jaktstatistikk, data fra elgmøkkteklinger, ulverevir basert på de årlige overvåkingsrapportene, vandringer til GPS-merket elg, elgbeiteregistreringer og mer.

Vilt i vind

Vindkraftutbyggingen i Indre Skandinavi- as barskoger har kommet i gang (Figur 2), men det mangler studier på hvilke effek-

ter anleggsveier, vindturbiner og driften av disse har på vilt i det skandinaviske skoglandskapet. For sammenligning før, under og etter utbygging av vindkraft skal vi bruke GPS-dataene fra dyrene merket i GRENSEVILT, og nymerkede dyr, og deretter måle om dyrene endrer områdebruken i nærheten av vindkraftverk og anleggsveiene. For å kartlegge umiddelbare effekter av umerkede elgers fordeling og områdebruk vil vi gjennomføre møkkteklinger langs transekter fra vindkraftverk og ut i ulike himmelretninger.

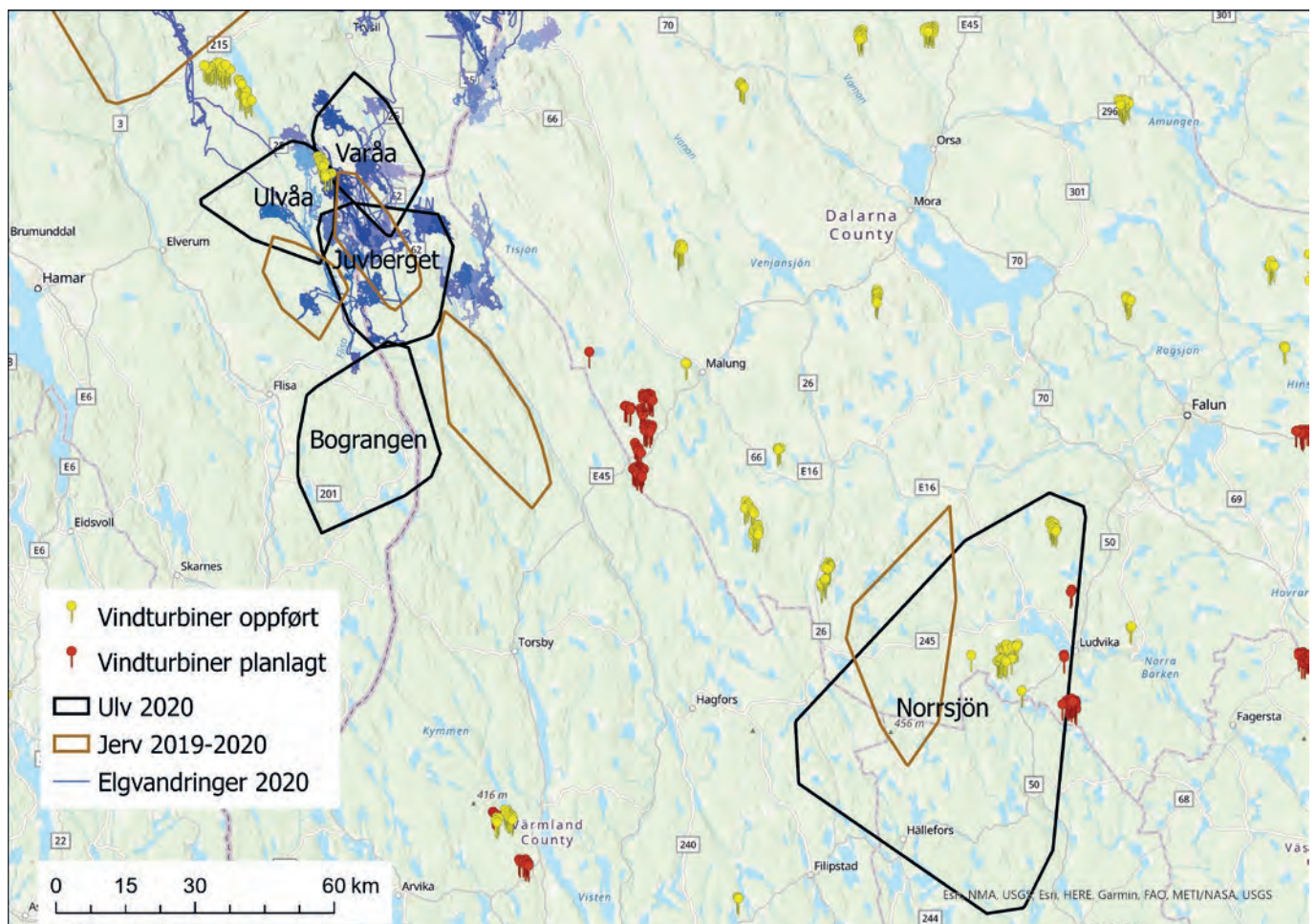
I tillegg til GPS-enheten har halsbåndene vi bruker innebygde akselerasjonsensorer som kontinuerlig måler dyrenes finskala-bevegelse langs tre romlige akser. Det er funnet en klar sammenheng mellom bevegelse registrert ved hjelp av akselerasjonsmålere og energiforbruk. Denne sammenhengen gjør at akselerasjonsdataene kan brukes som et indirekte mål på hvor mye energi dyrene bruker på bevegelse i ulike situasjoner og ulike

områder. Vi skal derfor analysere akselerasjonsdata som en funksjon av dyrenes avstand fra turbiner og anleggsveier.

En god indikator på hvordan et vindkraftverk påvirker utøving av jakt er fordelingen av skutt elg samt jegerens bruk av terrenget under jakta. Vi kommer til å registrere alle plasser det ble skutt elg i 2018-2021 i vårt hovedstudieområde i nordre Finnskog. Skuddplassene og jegerens holdning til vindkraftutbygging og bruk av området får vi ved direkte intervju av jaktledere. ●

OM HOVEDFORFATTER:

Camilla Wikenros er forsker ved Grimsö forskningsstasjon, Institutt for økologi ved Sveriges lantbruksuniversitet. Hun arbeider med grunnvitenskapelige og anvendte spørsmålsstillinger rundt ulvens økologi og forvaltning. Camilla är koordinatör för det skandinaviske ulveforskningsprosjektet SKANDULV.

FIGUR 2. Studieområdet for prosjektet GRENSEVILT 2 omfatter østre deler av Innlandet fylke og Dalarna og Värmlands län, delt av riksgrensen (rosa fet linje). De blå linjene viser forflytningene til GPS-merkede elger i 2019-2020, røde og brune polygoner er revir fra etablerte ulver i 2020 og jerver i 2019 og 2020 (data innsamlet i regi av GRENSEVILT). Vindturbiner i drift vises i gult og planlagte turbiner vises i rødt. Kartdata om vindturbinplassering er fra NVE Norge og fra LST Vindbrukskollen Vindkraftverk.